

Праграма ўступнага іспыту па дысцыпліне «Архівазнаўства»

(для выпускнікоў устаноў сярэдняй спецыяльнай адукацыі па спецыяльнасці
"Дакументазнаўства і дакументацыйнае забеспячэнне кіравання", якія
паступаюць на скарачаны тэрмін навучання)

Архівазнаўства як навукa. Аб'ект і прадмет архівазнаўства. Напрамкі ўзаемадзеяння архівазнаўства з іншымі навуковымі дысцыплінамі. Характарыстыка асноўных метадаў даследавання, якімі карыстаецца архівазнаўства. Месца і роля гісторыка-архівіста ў сучаснай гуманітарнай навуцы. Міжнародны этычны кодэкс архівістаў і яго асноўныя палажэнні.

Архівы ў старажытнабеларускіх княствах. Перадумовы з'яўлення дзяржаўнасці ва ўсходніх славян. Дзяржавы-княствы на тэрыторыі Беларусі, асаблівасці іх палітычнага ладу. Асноўныя этапы палітычнага развіцця, сістэма кіравання Полацкага княства. Тураўская зямля: палітычная гісторыя і асаблівасці кіравання. Месца і роля царквы ў сістэме кіравання. Звесткі аб месцах захоўвання каштоўнасцей, кніг і актаў старажытных беларускіх княстваў у крыніцах і гістарычнай літаратуры. Сховішчы дакументаў органаў улады. Архівы манастыроў. Матэрыялы для пісьма.

Органы ўлады і кіравання Вялікага Княства Літоўскага (ВКЛ). Дзяржаўны лад і адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленне ВКЛ. Вялікі князь літоўскі. Рада, Сейм як органы ўлады ў ВКЛ. Канцылярыя ВКЛ. Вышэйшыя службовыя асобы ў сістэме кіравання. Эвалюцыя сістэмы мясцовага кіравання ВКЛ. Судовыя органы ВКЛ. Уваходжанне ВКЛ у склад Рэчы Паспалітай, сістэма органаў улады новай дзяржавы. Статут 1588 г. Спробы правядзення рэформ дзяржаўнага ладу Рэчы Паспалітай у другой палове XVIII ст.

Архіўная справа ў Вялікім Княстве Літоўскім (XIV – другая палова XVIII стст.). Заканадаўчыя дакументы, што рэгламентавалі парадак стварэння, арганізацыю захоўвання і выкарыстанне архіўных дакументаў ВКЛ. Метрыка ВКЛ — цэнтральны архіў вялікакняжацкай канцылярыі. Гісторыя ўтварэння архіва, яго структура, арганізацыя працы. Царкоўныя, манастырскія і прыватныя архівы: склад дакументаў і іх выкарыстанне.

Дзяржаўны лад Расійскай Імперыі ў апошній трэці XVIII – першай палове XIX стст. Уключэнне беларускіх зямель у склад Расійскай Імперыі, ажыццяўленне першых пераўтварэнняў. Арганізацыя самакіравання. Станаўленне міністэрскай сістэмы. Сенат, Дзяржаўны Савет. "Уласная Яго Імператарскай Вялікасці канцылярыя". Змены ў сістэме мясцовага кіравання ў першай палове XIX ст.

Органы ўлады і кіравання ў Расійскай Імперыі ў другой палове XIX – пачатку XX стст. Буржуазныя рэформы другой паловы XIX ст., асаблівасці іх правядзення на тэрыторыі Беларусі. Сістэма дзяржаўных органаў у 1880-х – 1890-х гг. Рэвалюцыя 1905–1907 гг., змены ў сістэме органаў дзяржаўнага кіравання. Лютаўская рэвалюцыя 1917 г., Часовы ўрад. Саветы рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў. Падрыхтоўка Устаноўчага сходу.

Беларускія архівы ў канцы XVIII – пачатку XX стст. Асноўныя віды архіваў у беларускіх губернях і склад дакументаў, якія захоўваліся ў іх.

Віленскі і Віцебскі цэнтральныя архівы старажытных актавых кніг. Утварэнне і дзейнасць Віленскай археаграфічнай камісіі. Віцебская вучоная архіўная камісія. Прыватныя архівы ў XIX – пач. XX стст. Архівы рэлігійных канфесій, прамысловых і камерцыйных структур, грамадскіх аб'яднанняў і органаў самакіравання ў канцы XIX — пач. XX стст.

Абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі. Стварэнне беларускай дзяржаўнасці на савецкай аснове. I Усебеларускі з'езд у Мінску (снежань 1917 г.). Рада Усебеларускага з'езда і яе выканаўчы камітэт – Народны Сакратарыят Беларусі. Рада БНР. Усталяванне савецкай улады ў Беларусі. Абвяшчэнне ССРБ, сістэма яе органаў. Літоўска-Беларуская рэспубліка. Другое абвяшчэнне ССРБ. Фарміраванне дзяржаўнага апарату ў 1921–1922 гг.

Органы ўлады і кіравання ў БССР у 1920-я – 1930-я гг. Утварэнне СССР. Органы ўлады і кіравання СССР і саюзных рэспублік. Змены ў сістэме кіравання эканомікай ва ўмовах “новай эканамічнай палітыкі”. Палітыка беларусізацыі. Канстытуцыя БССР 1927 г. Адміністрацыйна-тэрытарыяльная будова і мясцовыя органы. Уплыў мадэрнізацыйнай палітыкі на сістэму кіравання. Рэжым адзінаасобнай улады І.В. Сталіна. Канстытуцыя СССР 1936 г. і Канстытуцыя БССР 1937 г. Мясцовыя органы кіравання і самакіравання на тэрыторыі Заходняй Беларусі ў 1921–1939 гг.

Цэнтралізацыя архіўнай справы на Беларусі ў 1918–1941 гг. Архівы Беларусі ў перыяд замежнай ваеннай інтэрвенцыі і грамадзянскай вайны. Стварэнне і дзейнасць Цэнтрархіва Беларусі. Гістпарт. Усебеларускія канферэнцыі архіўных работнікаў. Палажэнне аб Адзіным дзяржаўным архіўным фондзе БССР. Мерапрыемствы Урада БССР па вяртанні з-за мяжы архіўных дакументаў. Перадача архіўных устаноў у падпарадкаванне НКУС. Структура дзяржархіваў Беларусі, замацаваная ў Палажэнні аб Адзіным дзяржаўным фондзе СССР.

Органы ўлады і кіравання напярэдадні і ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Уключэнне тэрыторыі Заходняй Беларусі ў склад савецкай дзяржавы і стварэнне органаў Савецкай улады ў 1939 г. Дзейнасць надзвычайных органаў улады ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Перабудова цэнтральных органаў кіравання для патрэб ваеннага часу. Цэнтральны штаб партызанскага руху.

Архівы Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны (1941–1945 гг.). Мерапрыемствы па эвакуацыі архіваў. Палітыка нямецкіх улад у адносінах да беларускіх архіваў. Знішчэнне архіўных дакументаў у часы акупацыі. Архівы падпольных партыйных, камсамольскіх антыфашысцкіх органаў, партызанскіх фарміраванняў. Стан архіўных кадраў. Выкарыстанне дакументаў у мэтах аднаўлення вызваленых раёнаў.

БССР у 1945 – пачатку 1990-х гг. Пасляваеннае аднаўленне народнай гаспадаркі. Выхад БССР на міжнародную арэну. Сацыяльна-эканамічнае развіццё БССР у другой палове 1950-х — першай палове 1980-х гг. Спробы дэмакратызацыі грамадска-палітычнага жыцця ў гады “адлігі”. Канстытуцыйнае замацаванне кіруючай ролі камуністычнай партыі. Роля Саветаў у грамадска-палітычным жыцці краіны. “Перабудова”. Распад СССР.

Архіўная справа на Беларусі ў другой палове 1940-х – 1980-я гг. Мерапрыемствы па аднаўленні сеткі архіўных устаноў. Удзел беларускіх архівістаў у дзейнасці міжнародных архіўных устаноў. Удасканалванне сеткі цэнтральных і мясцовых архіваў рэспублікі ў 1960-я гг. Перадача Архіўнага ўпраўлення БССР з сістэмы МУС у падначаленне Савета Міністраў БССР. Абасобленасць архіваў партыйных і дзяржаўных органаў. Удасканаленне нарматыўнай прававой і матэрыяльнай базы дзейнасці архіваў.

Сістэма органаў улады і кіравання ў Рэспубліцы Беларусь. Абвяшчэнне незалежнасці Рэспублікі Беларусь, органы ўлады і кіравання ў 1991–1994 гг. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь 1994 г. Прэзідэнт. Парламент. Урад. Фарміраванне і развіццё сістэмы рэспубліканскіх органаў дзяржаўнага кіравання. Мясцовае кіраванне і самакіраванне. Органы суда, пракуратуры, дзяржаўнага кантролю, Следчы камітэт.

Стан архіўнай справы ў Рэспубліцы Беларусь. Органы кіравання архіўнай справай. Сетка рэспубліканскіх архіўных устаноў. Перадача архіваў КПБ, ЛКСМБ у дзяржаўныя архівы. Законы Рэспублікі Беларусь “Аб Нацыянальным архіўным фондзе і архівах у Рэспубліцы Беларусь”, “Аб архіўнай справе і справаводстве ў Рэспубліцы Беларусь”: асноўныя палажэнні, роля ў развіцці архіўнай справы ў Беларусі. Станаўленне сістэмы прафесійнай адукацыі. Міжнародныя архіўныя сувязі. Пытанні рэстытуцыі і сумеснага выкарыстання дакументаў.

Класіфікацыя дакументаў Нацыянальнага архіўнага фонду (НАФ) Рэспублікі Беларусь. Класіфікацыя дакументаў: аб’екты і адзінкі. Вызначэнне паняцця “архіўны фонд”. Прынцып непадзельнасці фонда. Класіфікацыя дакументаў у межах НАФ Рэспублікі Беларусь. Прыкметы класіфікацыі. Дзяржаўная і недзяржаўная часткі НАФ Рэспублікі Беларусь. Значэнне класіфікацыі ў арганізацыі сеткі дзяржаўных архіваў. Размеркаванне дакументаў паміж дзяржаўнымі архівамі.

Класіфікацыя дакументаў у межах архіва. Віды архіўных комплексаў і прынцыпы іх утварэння. Фандаванне дакументаў. Фондавая прыналежнасць дакументаў. Храналагічныя межы і канчатковыя даты дакументаў фонда. Фактары, якія ўплываюць на храналагічныя межы архіўнага фонда.

Класіфікацыя дакументаў у межах архіўнага фонда і іх сістэматызацыя. Вызначэнне асноўных улікова-класіфікацыйных адзінак ў межах фонда. Прыкметы групіроўкі спраў. Прынцыпы і схемы сістэматызацыі спраў. Парадак размеркавання спраў пры іх сістэматызацыі. Арганізацыя працы па сістэматызацыі спраў у дзяржаўных архівах.

Экспертыза каштоўнасці дакументаў. Паняцце экспертызы каштоўнасці. Прынцыпы і крытэрыі вызначэння каштоўнасці дакументаў. Арганізацыя і методыка правядзення экспертызы, яе асноўныя этапы. Нарматыўныя і метадычныя дакументы, якія рэгламентуюць вызначэнне каштоўнасці і тэрмінаў захавання дакументаў. Сістэма экспертных органаў: структура, задачы, функцыі. Афармленне вынікаў экспертызы каштоўнасці дакументаў.

Камплектаванне НАФ Рэспублікі Беларусь. Мэты і задачы камплектавання дзяржаўных архіваў. Крыніцы камплектавання, фактары і крытэрыі іх вызначэння. Паняцце аб профілі дзяржаўнага архіва. Спісы ўстаноў – крыніц камплектавання. Арганізацыя работы па складанні і вядзенні спісаў. Прыём дакументаў на дзяржаўнае захоўванне, формы прыёму. Тэрміны ведамаснага захоўвання дакументаў. Парадак прыёму дакументаў на дзяржаўнае захоўванне.

Архівы дзяржаўных органаў і іншых арганізацый. Нарматыўныя прававыя і метадычныя дакументы па арганізацыі працы архіваў дзяржаўных органаў і іншых арганізацый. Задачы і функцыі архіваў дзяржаўных органаў і іншых арганізацый. Палажэнне аб архіве арганізацыі. Склад дакументаў, арганізацыя працы архіваў дзяржаўных органаў і іншых арганізацый. Арганізацыя экспертызы каштоўнасці дакументаў у архівах дзяржаўных органаў і іншых арганізацый.

Улік дакументаў НАФ Рэспублікі Беларусь. Прызначэнне ўліку архіўных дакументаў. Прынцыпы арганізацыі ўліку. Сістэмы ўліку. Асноўныя і дапаможныя ўлікавыя дакументы. Формы цэнтралізаванага ўліку дакументаў дзяржаўнага архіва. Улік у архівасховішчах. Арганізацыя ўліку прыёму, захавання, выбыцця дакументаў і руху спраў у дзяржаўным архіве.

Забеспячэнне захаванасці дакументаў НАФ Рэспублікі Беларусь. Неабходнасць забеспячэння захаванасці дакументаў. Стварэнне аптымальных умоў для іх захоўвання. Сродкі захоўвання дакументаў. Размяшчэнне дакументаў у сховішчах. Парадак выдачы спраў з архівасховішчаў. Правёрка наяўнасці і стану спраў. Крытэрыі выяўлення асабліва каштоўных дакументаў і ўмовы іх захавання.

Сістэма навукова-даведачнага апарату да дакументаў НАФ Рэспублікі Беларусь. Задачы і структура навукова-даведачнага апарату (НДА). Сістэма НДА. Дыферэнцыраваны падыход да стварэння і развіцця НДА. Вядзенне картатэкі ўліку стану НДА фондаў дзяржаўнага архіва. Аўтаматызаваныя сістэмы НДА.

Апісанне спраў. Складанне і структура загалоўкаў. Асаблівасці адлюстравання ў загалоўках зместу справы. Анатаванне дакументаў. Вызначэнне крайніх дат. Нумарацыя лістоў у справе. Складанне завяральнага запісу. Афармленне вокладкі справы.

Складанне вопісаў. Функцыі і віды вопісаў. Методыка складання вопісаў. Дапаможны даведачны апарат. Гісторыка-архіўная даведка. Парадак зацвярджэння і ўзгаднення вопісаў.

Архіўныя каталогі. Сістэма каталогаў. Схемы сістэматызацыі дакументнай інфармацыі ў каталогах. Каталагізацыя дакументаў. Адбор спраў і дакументаў да тэматычнай распрацоўкі. Апісанне дакументаў на каталожных картках. Асаблівасці апісання дакументаў у залежнасці ад віду каталога. Стварэнне і вядзенне каталогаў.

Архіўныя даведнікі. Прызначэнне даведнікаў, іх тыпы. Схемы пабудовы. Складанне характарыстык фондаў. Навукова-даведачны апарат да даведнікаў. Агляды дакументаў. Стварэнне аўтаматызаваных інфармацыйна-пошукавых сістэм па дакументах архіваў.

Выкарыстанне дакументаў НАФ Рэспублікі Беларусь. Навукова-інфармацыйная дзейнасць дзяржаўных архіваў. Мэты выкарыстання дакументаў. Ініцыятыўнае інфармаванне. Арганізацыя працы даследчыкаў у чытальнай зале. Арганізацыя выстаў архіўных дакументаў. Выкананне запытаў. Выкарыстанне архіўных дакументаў у сродках масавай інфармацыі. Выдача дакументаў у часовае карыстанне. Улік выкарыстання дакументаў у дзяржаўных архівах.

Рэкамендаваная літаратура

1. Архівазнаўства: дапаможнік / А.М. Бяляўскі [і інш.]; пад рэд. М.Ф. Шумейкі. – Мінск, 2013.
2. Архіўная справа на Беларусі ў дакументах і матэрыялах (1921 — 1995 гг.). – Мінск, 1996.
3. Гісторыя Беларусі: Курс лекцый: У 2 ч. / Беларус. дзярж. ун-т, Гродзен. дзярж. ун-т імя Я.Купалы. – Мінск, 2000–2002.
4. Гісторыя і сучасная арганізацыя дзяржаўных устаноў Беларусі: дапаможнік / С.Л. Лугаўцова [і інш.]; пад аг. рэд. С.М. Ходзіна. – Мінск, 2013.
5. *Давыдова, Э.Н.* История и организация делопроизводства в Беларуси / Э.Н. Давыдова, А.Е. Рыбаков. – Минск, 1999.
6. *Давыдова, Э.Н.* Технология и организация документационного обеспечения управления / Э.Н. Давыдова, А.М. Назаренко, А.Н. Сукач. – Минск, 2014.
7. Делопроизводство и архивное дело. Термины и определения: СТБ 2059–2013. – Минск, 2013.
8. Документоведение: пособие / А.Е. Рыбаков, А.М. Назаренко. – Минск, 2013.
9. *Ерошкин, Н.П.* История государственных учреждений дореволюционной России: [Научно-педагогические труды]. 5-е изд., доп. / Н.П. Ерошкин; под ред. А.Е. Иванова, А.Д. Степанского. – М., 2008.
10. Инструкция о порядке пользования архивными документами в читальных залах государственных архивов Республики Беларусь: утв. постановлением М-ва юстиции Респ. Беларусь, 24 мая 2012 г., № 133 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь – 2012. – № 63. – 8/25907.
11. Инструкция по делопроизводству в государственных органах, иных организациях: утв. постановлением М-ва юстиции Респ. Беларусь, 19 янв. 2009 г., № 4 // Консультант Плюс: Беларусь. Технология Проф [Электронный

ресурс] / ООО "ЮрСпектр", Нац. центр правовой информации Респ. Беларусь. – Минск, 2016.

12. Метадычныя рэкамендацыі па рабоце архіваў з дакументамі асабістага паходжання: зацв. загадам Кам. па арх. і справаводстве пры Савеце Міністраў Рэсп. Беларусь, 28 ліп. 2003 г., № 29 / Аўт.-склад. Г.В. Запартыка; навук. рэд. С.У. Жумар. – Мінск, 2005.

13. О Национальном архивном фонде и архивах в Республике Беларусь: Закон Респ. Беларусь, 6 окт. 1994 г., № 3277-ХІІ: в ред. от 28 дек. 2009 г.– [Утратил силу] // Консультант Плюс: Беларусь. Технология Проф [Электронный ресурс] / ООО “ЮрСпектр”, Нац. центр правовой информации Респ. Беларусь. – Минск, 2016.

14. Об архивом деле и делопроизводстве в Республике Беларусь: Закон Респ. Беларусь, 25 нояб. 2011 г., № 323-3 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2011. – № 136. – 2/1875.

15. Об информации, информатизации и защите информации: Закон Респ. Беларусь, 10 нояб. 2008 г., № 455-3 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2008. – № 279. – 2/1552.

16. Об утверждении Положения о Национальном архивном фонде Республики Беларусь, а также сети государственных архивных учреждений Республики Беларусь: Указ Президента Респ. Беларусь, 20 сент. 1996 г., № 373: с изм. и доп. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология ПРОФ [Электронный ресурс] / ООО “ЮрСпектр”, Нац. центр правовой информации Респ. Беларусь. – Минск, 2016.

17. Об утверждении системы государственных архивных учреждений Республики Беларусь: Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 20 марта 2012 г., № 243 // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2012. – № 36. – 5/35429.

18. Перечень типовых документов Национального архивного фонда Республики Беларусь, образующихся в процессе деятельности государственных органов, иных организаций и индивидуальных предпринимателей, с указанием сроков хранения: утв. постановлением М-ва юстиции Респ. Беларусь, 24 мая 2012 г., № 140 // Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. – 2012. – № 8/26212.

19. Правила работы архивов государственных органов, иных организаций: утв. постановлением М-ва юстиции Респ. Беларусь, 24 мая 2012 г., № 143 // Нац. правовой интернет-портал Респ. Беларусь. – 2012. – № 8/26204.

20. Правила работы государственных архивов Республики Беларусь: утв. постановлением К-та по архивам и делопроизводству при Совете Министров Респ. Беларусь, 25 нояб. 2005 г., № 7 // Консультант Плюс: Беларусь. Технология ПРОФ [Электронный ресурс] / ООО “ЮрСпектр”, Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2016.

21. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў (гал. рэд.) і інш. – Мінск, 1993–2001.

22. Юхо, Я.А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі. Ч. 1–2. / Я.А. Юхо. – Мінск, 2000.